

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-2-66-14>

УДК 811.111

Романова О.О., Мудрик О.В.

Харківська національна академія Національної гвардії України

ЩОДО ПИТАННЯ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОГО МОВЛЕННЯ

Анотація. У статті розглядається питання навчання іноземного мовлення студентів, йдеться про мовленнєве спілкування студентів за допомогою комунікативного методу в навчанні говоріння як виду мовленнєвої діяльності. Вивчаються фактори, що впливають на перебіг діалогічного виду мовленнєвої діяльності. Обґрунтовуються етапи формування компетентності в діалогічному мовленні та надаються приклади вправ, завдань і засобів навчання для її формування. Розглядаються деякі особливості викладання іноземної мови професійного спрямування на сучасному етапі. Наближення якості навчання іноземних мов у вищій школі до європейських стандартів неможливо без використання сучасних методів. Зокрема, доводяться переваги проблемного навчання у процесі іншомовної підготовки студентів.

Ключові слова: іноземна мова професійного спілкування, сучасні методи навчання, проблемне навчання, іншомовна комунікативна компетенція.

Romanova Oksana, Mudryk Olena

National Academy of the National Guard of Ukraine

ON THE ISSUE OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING

Summary. The article deals with the issue of teaching students a foreign language; the students' verbal communication with the help of communicative method when teaching speaking as a type of speech activity is studied. The main idea of the communicative approach is that students must not only acquire knowledge, but also develop skills and abilities to use linguistic forms for real communicative purpose when communicating in various situations. Factors influencing the course of the dialogical type of speech activity are studied. The stages of competence formation in dialogical communication are substantiated and the corresponding exercises, tasks and means of teaching its formation are given. Some features of teaching the foreign language of professional direction at the modern stage are examined. Approximation of the quality of teaching foreign languages in higher education to European standards is impossible without using modern methods. In particular, the advantages of problem teaching in the process of students' foreign language teaching are proved. Modern requirements for the training of a qualified specialist require him to be a participant in intercultural communication and have the necessary communicative skills in the areas of professional and situational communication in oral and written forms; to have foreign language practical skills in various types of speech activities in the volume of the topic which is determined by professional needs; and to be able to master the latest professional information through foreign sources. All this increases the demand for qualified graduates who are fluent in a foreign language, in particular the language of international communication, and makes it necessary to study the course "Foreign language of professional communication". Any language statement on the lesson should have an active purpose that emerges from the needs of the activity. Adequate language teaching technology is designed to provide such a demand at least in the conditional way that dictates the possibilities of the class.

Keywords: foreign language of professional communication, modern teaching methods, problem teaching, foreign language communicative competence.

Іноземна мова – це предмет діяльнісний. Її не потрібно знати, нею треба оволодіти як діяльністю.

Постановка проблеми. Не можна стверджувати, що мова є самодостатньою діяльністю, навіть якщо під цим терміном розуміти спілкування. Адже саме спілкування не є самодостатнім, самоцінним. З цього випливає, що мова є лише засобом позамовної діяльності, а спілкування діє за допомогою мови (звуків чи знаків), і воно завжди виступає інструментом позамовної діяльності. Отже, навчання мови спрямовано на засвоєння її інструментальної функції, яку називають комунікативною. Вона не виявляється поза діяльністю.

Таким чином, навчання мови (як рідної у ранньому дитинстві, так і іноземної), означає навчання не лексичного матеріалу, а функції, яку студенти зможуть виконувати у життєдіяльності. Це означає, що при навчанні іноземної, перш за все потрібно звернути увагу, щоб у освітньому процесі була наявна позамова діяльність, яка диктувала б потребу мовного акту. Спрощено та-

кий підхід навчання мови на діяльнісній основі, вимагає зосередження уваги на практичному застосуванні мови, не в майбутньому, а зараз, у процесі навчання.

Мета статті полягає у тому, щоб показати мовленнєву взаємодію викладача і студентів у найрізноманітніших ситуаціях спілкування, наголошуючи на важливій ролі діалогічного та монологічного мовлення, довести те, що завдяки мовленнєвій спрямованості навчального процесу студент навчається формулювати думку засобами мови та уміє її правильно висловити у процесі сприйняття і відтворення мовлення.

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю формування у студентів мовленнєвої компетентності шляхом оволодіння ними процесу спілкування, удосконалення їхніх комунікативних умінь та навичок залежно від конкретної ситуації.

За останні роки викладачі ставлять перед собою завдання пошуку найкращого підходу в навчанні іноземної мови. Ми виділяємо комунікативний підхід, бо головним його напрямом

є навчання мовлення в умовах спілкування. Цей підхід є досить ефективним, тому він потребує подальшого вивчення та розвитку. **Аналіз останніх досліджень і публікацій** у галузі лінгвістики, зокрема комунікативної, психології та теорії діяльності, знайшли відображення в роботах з психології та методики навчання іноземних мов багатьох мовознавців: І.О. Зимньої, С.С. Коломійця, О.О. Леонтьєва, Ю.І. Пасова, Г.В. Рогової, В.П. Скалкина, О.Б. Тарнопольського, С.Ф. Шатілова та інших.

Щодо загальноєвропейських рекомендацій Ради Європи, потрібно не просто вивчити будь-яку мову, а вільно спілкуватися цією мовою, тобто формувати у студентів іншомовну комунікативну компетентність. Розглянемо структуру комунікативної компетентності. До неї увходять: мовленнєва компетентність (аудіювання, говоріння, читання, письмо); мовна компетентність (лексичні, фонетичні, орфографічні знання); дискурсивна компетентність; соціокультурна та соціолінгвістична компетентність; стратегічна компетентність. Для розв'язання будь-якої проблеми студент повинен уміти здійснювати усне спілкування, розуміти на слух різну інформацію, логічно структурувати й передавати свої висловлювання, обирати ефективні стратегії. Такі фактори як професійна спрямованість, гуманістичний стиль спілкування, орієнтація на комунікативну культуру як на професійну цінність, впливають на формування комунікативної компетентності у студентів.

Щоб здійснити будь-яку комунікацію необхідно не забувати про наявність у тих, хто навчається, мотивації. «Головним у процесі комунікації не може бути діяльність без мотиву. У вивченні іноземної мови студент повинен бути зацікавлений, він має накопичувати свої знання, вміння та досвід. Щоб студент став комунікативно спроможним, він повинен вирішити багато значущих, реалістичних і досяжних завдань, які мають сенс, успішне вирішення яких викликає задоволення та підвищує упевненість у собі» [5, с. 220].

Виклад основного матеріалу. На чому ж базується комунікативний метод навчання іноземних мов? По-перше, на тому, що процес навчання є моделлю комунікації. Цей метод навчання мовленнєвої діяльності спирається на п'ять принципів:

- 1) принцип функціональності;
- 2) принцип ситуативності;
- 3) принцип мовленнєво-розумової діяльності;
- 4) принцип новизни;
- 5) принцип індивідуалізації при керівній ролі особистісного аспекту.

Навчати студентів іноземного мовлення значить навчати:

- обирати відповідні слова та речення згідно соціальному оточенню, аудиторії, ситуації та проблемі;
- відтворювати звуки та звукові моделі іноземною мовою;
- дотримуватись логічній та проблемній послідовності;
- застосовувати правильний наголос у словах та реченнях, мелодіку та ритміку іноземної мови;
- використовувати мову як засіб вираження цінностей та суджень;

– відтворювати мовлення швидко та без непотрібних пауз, тобто вільно.

Отже, викладач має створювати таке навчання, коли студенти мають спілкування як у реальному житті, виконують значимі завдання, що сприяють застосуванню усного мовлення і побудовані на автентичному матеріалі.

Розглянемо основні види роботи, які сприяють навчанню та розвитку мовлення:

Дискусія. Коли опрацьовано мовний та ситуативний матеріал можна запропонувати дискусію, мета якої: дійти висновку, висловити думку щодо певної події, знайти рішення певної суперечливої проблеми. Наприклад, «*Education helps us to master a good profession. vs Education helps us to form an individual opinion; The most important factor in education is motivation. vs The most important factors in education is being organized*». Перед початком дискусії викладач: а) визначає мету дискусії, щоб вона не перетворилася на сперечання студентів щодо неважливих деталей; б) створює групи студентів (на свій розсуд, або за бажанням учасників); в) визначає час для підготовки та виступу кожної групи; г) зазначає умови для визначення переможців. Студентам потрібно ставити питання, пояснювати свою думку, погоджуватися або не погоджуватися з певною думкою тощо. Доречними будуть практичні завдання: доведи, запереч, вислови здивування, запитай.

Рольова гра. Студентам пропонують певну ситуацію та соціальні ролі в ній. Наприклад: А. «*You are Ivan, you go to your platoon commander and tell him what happened yesterday...*». В. «*You are a platoon commander, ask Ivan what happened yesterday...*». Переваги цього виду роботи: мотивація студентів, це – розвага; підвищення самовпевненості студентів, тому що у грі студент виконує якусь роль, тож не отожднюється з персонажем.

Відтворення недостатньої інформації. Прикладом є робота в парах. Кожен володіє частковою інформацією, і, працюючи в парі, студент відтворює повну картину та знаходить рішення проблеми. Ефективність цієї діяльності полягає в тому, що кожному надається можливість і необхідність розмовляти. «*Work in pairs and prepare a conversation. Imagine one person visited an interesting place in your city yesterday. The other person stayed at home*».

Мозковий штурм. Студенти висловлюють свої думки на запропоновану тему в рамках визначеного часу. Такий вид роботи корисний для тренування швидкості в напрацюванні та висловлюванні думки. Він не містить критики виступів, і це дає можливість студентам бути відкритими у своїх висловлюваннях.

Розповідь. Можна запропонувати студентам переказати історію, яку вони почули раніше, або створити свою власну. Такий вид роботи розвиває творче мислення; допомагає студентам навчитись розповідати, дотримуючись формату: початок, кульмінація, завершення; описувати, характеризувати персонажі. Можна запропонувати студентам трансформувати діалог у монолог.

Снівбесіда. Студентам пропонують провести інтерв'ю за заданою темою. Така практика дає можливість студентам тренуватись у навичках

діалогічного мовлення, що є корисним у реальному житті і допомагає соціалізації студентів.

Завершення розповіді. Приемна діяльність для всієї групи. Наприклад, викладач починає історію і зупиняється через 4-5 речень. Кожен студент продовжує історію, додаючи персонажі, події тощо (кількість речень кожного автора визначається заздалегідь).

Доповідь. Студенти отримують завдання опанувати інформацію (з певного джерела чи за певною проблематикою) самостійно і підготувати доповідь для групи. Після презентації інформації доповідач може поставити декілька питань до аудиторії з приводу почутого; кожен зі слухачів може поставити питання до доповідача, чи доповісти інформацію за темою.

Розповідь за малюнком. Можна поділити студентів на групи, кожна отримує свій малюнок. Спочатку малюнок обговорюється всередині групи. Потім один студент з кожної групи представляє остаточно історію. Загальні рекомендації:

- подовжуйте час мовлення студентів;
- не скупіться на позитивні коментарі відповідей студентів;
- під час виконання завдання студентами рухайтесь аудиторією, намагайтесь підійти до всіх студентів, аби кожен міг звернутися до вас за допомогою, не привертайте уваги решти студентів;
- ставте питання, що провокують мовлення, наприклад: «*What can you add? Why do you think so?*»;
- не виправляйте дуже часто помилки вимови, щоб не збивати студента з теми;
- намагайтесь спілкуватися зі своїми студентами іноземною мовою не тільки на заняттях, але, при нагоді, позааудиторно;
- надавайте студентам та опрацюйте з ними лексичний матеріал, необхідний для завдань з розвитку мовлення, заздалегідь;
- формуйте мовленнєві вміння поетапно. Спочатку формуйте лексико-граматичні навички говоріння, потім удосконалюйте їх, і, нарешті, розвивайте уміння непідготовленого говоріння;
- уважно визначайте мовні труднощі кожного студента та намагайтесь допомогти їх усуненню особистісними завданнями.

Ми розглянули основні види роботи монологічного мовлення. Як відомо, діалогічне мовлення значно переважає монологічне, оскільки у повсякденному спілкуванні люди користуються діалогом.

Дуже часто у діалогічному мовленні зустрічаються слова, які називають «заповнювачами мовчання». Вони служать для підтримання розмови, для заповнення пауз у ній, коли мовець підшукує відповідну репліку. Наприклад: *I mean, well, well now, anyway, you know, okey, let me see, so, look here, actually, like, I say, etc.*

Широко вживаються у діалозі «готові» мовленнєві одиниці. Їх називають «формулами», «шаблонами», «кліше», «стереотипами». Вони використовуються для висловлення вдячності, обміну привітаннями, поздоровленнями, для привернення уваги співрозмовника на початку розмови, для підтвердження або коментування почутого тощо. «Готові» мовленнєві одиниці (словосполучення, цілі фрази) надають діалогу емоційності» [3]. Наведемо приклади: *A: Would you*

like to go out this evening? B: Yes, why not? What do you have in mind? A: Do you fancy going to the...

Викладач може давати студентам невеличкі вправи-завдання. Наприклад, «*Work in groups of three and prepare a conversation. Imagine that one person is from a different country. Answer the questions: What are your interests? What are you good at?*».

Які ж основні якісні показники сформованості загального вміння вести діалог іноземною мовою? Насамперед, це такі спеціальні вміння:

- 1) починати діалог, вживаючи відповідну ініціативну репліку (повідомлення, спонукання, запитання);
- 2) швидко реагувати на репліку співрозмовника та використовувати репліки, що мають різні комунікативні функції;
- 3) підтримувати розмову, при цьому додавати до репліки-реакції свою ініціативну репліку;
- 4) стимулювати співрозмовника до висловлювання, намагаються проявляти свою зацікавленість за допомогою реплік оцінювального характеру;
- 5) продукувати діалогічні єдності різних типів;
- 6) продукувати діалоги різних функціональних типів на основі запропонованих навчальних комунікативних ситуацій;
- 7) у разі необхідності (нерозуміння репліки співрозмовника чи утруднення під час висловлювання своєї думки) ввічливо перервати розмову та звернутися за допомогою до партнера або навіть до довідника (словника).

Монологічне і діалогічне мовлення мають взаємоперехідність: діалог може часто включати в себе розгорнуті висловлювання і переходити в монологічне мовлення. А іноді процес говоріння будеться від діалогу до монологу.

Студенти спроможні засвоїти основні вимоги щодо мовленнєвої діяльності, а саме: необхідності опанування знаннями про дієву силу слова, мовлення. Вони мають навчитися говорити, керуючись такими якостями, як цілеспрямованість, продуктивність, самостійність, динамічність, інтегрованість. Кожному студенту важливо знати не лише сутність процесу спілкування, а й володіти практичними засобами підвищення його ефективності. Це дає можливість самовдосконалюватися, озиватися відповідно до своїх духовних і професійних потреб.

Висновки і пропозиції. Дуже важлива частина вивчення іноземної мови – навчання мовленню. Запорука успіху не тільки в навчанні, а й у подальшому житті – це вміння вільно спілкуватися іноземною мовою. Викладачі іноземної мови мають приділяти значну увагу навчанню студентів іноземного мовлення. Запропоновані нами види роботи мовленнєвої діяльності та практичні рекомендації у їх організації зроблять студентів активними, а процес навчання цікавим та ефективним.

Отже, попит на висококваліфікованих спеціалістів, які вільно володіють іноземною мовою підвищується щороку. Комунікативний підхід має найбільшу ефективність у навчанні іноземної мови студентів, бо саме він сприяє формуванню в них комунікативної компетентності як професійної, а отже впливає на систему цінностей, уміння мислити, на їхній світогляд.

Список літератури:

1. Жилкина Д.Н. Решение коммуникативных проблем в процессе обучения иностранным языкам. *Иностранные языки в школе*. 1992. № 1. С. 59–62.
2. Леонтьев А.А. Коммуникативность: пришло ее время. *Иностранные языки в школе*. 1991. № 5. С. 22–28.
3. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник. 2-ге вид., випр. і перероб. / кол. авторів під керівн. С.Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2002. 328 с.
4. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. 2-е изд. М. : Просвещение, 1991. 223 с.
5. Стойко С.В. Реалізація комунікативного підходу в навчанні іноземних мов. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. 2011. Вип. 85 (Серія : Педагогічні науки). С. 220–223.

References:

1. Zhilkina D.N. (1992). Reshenie kommunikativnykh problem v protsesse obucheniya inostrannym yazykam [The solution of communicative problems in the process of teaching foreign languages]. *Inostrannyye yazyki v shkole*, no. 1, pp. 59–62.
2. Leont'ev A.A. (1991). Kommunikativnost': prishlo ee vremya [Communicativeness: its time has come]. *Inostrannyye yazyki v shkole*, no. 5, pp. 22–28.
3. Nikolaieva S.Yu. (2002). *Metodyka vykladannia inozemnykh mov u serednikh navchalnykh zakladakh* [Methods of teaching foreign languages in secondary schools]. Kyiv : Lenvit. (in Ukrainian)
4. Passov E.I. (1991). *Kommunikativnyy metod obucheniya inoyazychnomu govoreniyu* [Communicative method of teaching foreign language speaking]. Moscow : Prosveshchenie. (in Russian)
5. Stoiko S.V. (2011). Realizatsiia komunikativnoho pidkhodu v navchanni inozemnykh mov. [Implementation of the communicative approach in the teaching of foreign languages]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahogichnoho universytetu*, vol. 85, pp. 220–223.